

**Державний історико-культурний заповідник м. Острога
Музей книги та друкарства**

**ВОЛИНСЬКА КНИГА:
історія, дослідження,
колекціонування**

Науковий збірник

Випуск 4

**Острог
2020**

УДК 002.2(091) (477.82)

ББК 76.11 (4 Укр.)

В-70

Волинська книга: історія, дослідження, колекціонування. Науковий збірник / Державний історико-культурний заповідник м. Острога; Музей книги та друкарства. – Випуск 4. – Острог, 2020. – 212 с.

До збірника увійшли матеріали Четвертої наукової конференції «Волинська книга: історія, дослідження, колекціонування», яка заочно відбулася 10 грудня 2020 року в м. Острозі Рівненської області до 35-річчя відкриття Музею книги та друкарства Державного історико-культурного заповідника м. Острога.

Редакційна група

Микола Манько

Світлана Позіховська

Володимир Бондарчук (електронна версія)

Матеріали друкovanі згідно з оригіналами авторських текстів
і прийнятою авторами системою посилань на джерела.

Електронна версія збірника доступна на сайті «Острозький замок»:
ostrohcastle.com.ua

У разі передруку посилання на науковий збірник обов'язкове.

© Державний історико-культурний заповідник м. Острога, 2020

КНИГА І ОСОБИСТІТЬ

Тарас ВИХОВАНЕЦЬ

Причинок до родоводу Зигмунда Люби Радзимінського

Історіографія історії Волині, а також міста Острога і князів Острозьких без наукової спадщини людини, чиє ім'я винесене в заголовок до статті, суттєво втратила б¹. Безмежно залюблений в минувшину рідного краю, невтомний шукач, прекрасний знавець історичних джерел, генеалог, геральдик, громадський діяч, організатор наукового життя². Створені ним дослідження зберігають наукову вартість і нині, майже через століття після його відходу за межу.

Зигмунд-Фелікс-Францішек Люба Радзимінський був молодшим сином Влодзімежа Радзимінського гербу Любич та Юліанни з Потриковських. Він народився 2 квітня 1843 р. Охрещений частково 11 квітня, а остаточно – 19 грудня 1843 р. в Ляховецькому костьолі³.

У віці 19 років Зигмунд побрався з Анелею із Чосновських. Шлюб відбувся 6 жовтня 1862 р. у Дедеркальському парафіяльному костьолі⁴. У них народилися діти: Влодзімеж-Годфрид-Фелікс-

¹ Бібліографію праць З. Люби Радзимінського див.: *Sochaniewicz K. Ś. p. Zygmunt Luba Radziwiński // Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie. – Kraków, 1930. – R. 1928-1929. – T. 9. – S. 312-318.*

² Біографію З. Люби Радзимінського див.: *Sochaniewicz K. Ś. p. Zygmunt Luba Radziwiński. – S. 303-312; Zdrada J. Radziwiński Luba Zygmunt // Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. – 1983. – B. 8. – S. 384; Kuczyński S. K. Radziwiński Zygmunt Feliks // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław et al., 1987. – T. 30. – S. 108-110; Ісаєвич Я. Радзимінський Люба Зигмунд // Енциклопедія історії України. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 108-109.*

³ *Archiwum główne akt dawnych (Warszawa, Polska) (далі скорочення: AGAD w Warszawie), zesp. 436, sygn. 882, k. 86 v.*

⁴ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка (далі скорочення: ЛННБУ ім. В. Стефаніка), відділ рукописів, ф. 91, спр. 99, арк. 36;

Юзеф-Арнольд-Флоріан⁵, Станіслав-Костка-Генріх-Роман-Федор...⁶, Марія, Теодора, Зофія та Юлія⁷.

Зигмунд Люба Радзимінський ступив за межу 12 жовтня 1928 р. у Львові⁸. Похований 15 жовтня того самого року на Личаківському цвинтарі⁹.

Відомий і численний рід Радзимінських гербу Любич походив із Мазовії на території етнічної Польщі. Одним із найдавніших представників династії є знаний у середині XV ст. Якуб Коздрой з Радзіміна в Цехановському повіті. З плином часу фамілія розділилася на кілька гілок. Однією з них була в о л и н с ь к а, репрезентована нащадками Арнольфа Радзимінського й Теофілі з Радзимінських гербу Бродич¹⁰. Зигмунду Любі Радзимінському це подружжя доводилося прапрапра-дідусем і бабусею. Відтак, спробуємо прослідкувати пряме генеалогічне споріднення нашого героя із протопластом волинської лінії Радзимінських гербу Любич.

Арнольф – Казимир Радзимінський (*прапрапрадід*). Син Флоріана Радзимінського й Маріанни Гжибовської¹¹.

Обіймав ранги товариша панцирної хоругви (зг. 1686)¹²; хорунжого гусарської роти великого коронного маршалка

AGAD w Warszawie, zesp. 436, sygn. 56, k. 239.

⁵ Електронний ресурс. Режим доступу: http://wolyn-metryki.pl/Wolyn/index.php?nazw_szuk=Radzimi%F1ski&miej_szuk= [Відвідано: 13.10.2020]

⁶ AGAD w Warszawie, zesp. 436, sygn. 57, k. 197 v.

⁷ *Kuczyński S. K. Radziwiński Zygmunt Feliks.* – S. 110.

⁸ *Ibidem.*

⁹ Ś. p. Zygmunt Luba Radziwiński // *Czas.* – 1928. – Nr 239. – 17 października. – S. 3. Порів.: *Kronika (Zygmunt Luba-Radziwiński) // Gazeta Lwowska.* – 1928. – Nr 238. – 16 października. – S. 3.

¹⁰ *Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej.* – Poznań, 1894. – R. 16. – S. 303-304; *Uruski S. Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej.* – Warszawa, 1931. – T. 15. – S. 138-139. Див. також: *Radziminski Z. L. Kilka szczegółów o rodzie i życiu generała Antoniego Radziminskiego // Kwartalnik historyczny.* – Lwów. 1918. – R. 32. – S. 315-317.

¹¹ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 101, арк. 10, 41-41 зв.; спр. 486, ч. 3, арк. 15; спр. 108, арк. 1; *Żychliński T. Złota księga...* – R. 16. – S. 304.

¹² ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 486, ч. 3, арк. 19.

Станіслава Любомирського (зг. 1698)¹³; поручника гусарської хоругви (зг. 1715)¹⁴; полковника коронних військ (зг. 1716)¹⁵. У 1717-1718 рр. згадується як волинський скарбник¹⁶.

Можливо, у 1695 р. одружився з Теофілою Радзимінською гербу Бродич¹⁷. У Арнольфа й Теофіли народилися діти: Пйотр, згодом новгородський мечник, Ян-Арнольф, пізніше чернігівський чашник, *Юзеф-Адам* (див.), який стане димитрівським старостою¹⁸, Катажина, Маріанна, Францішка, Анеля¹⁹ та, схоже, інші²⁰.

Подружжя Радзимінських володіло Галичанами й частиною Пулгану Луцькому повіті, Хріновими Дубниками у Володимирському повіті Волинського воєводства, а також Морозовичами й Волицею у Бельському повіті однойменного воєводства²¹.

За Мар'яном Вольським, помер перед 11 грудня 1722 р.²² 23 червня 1724 р. Арнольф уже фігурує покійним²³. Перед смертю він спорядив заповіт²⁴. Його дружина, схоже, залишила цей світ до 2 березня 1728 р.²⁵

Юзеф – Адам Радзимінський (прапрадід). Син *Арнольфа-Казимира Радзимінського* (див.) й Теофіли з Радзимінських гербу Бродич²⁶

¹³ Там само, спр. 108, арк. 20.

¹⁴ Там само, спр. 101, арк. 41-41 зв.

¹⁵ Там само, спр. 108, арк. 49.

¹⁶ Urządnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. M. Wolski. – Kórnik, 2007. – S. 148; ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 60.

¹⁷ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 9 зв.; *Żychliński T. Złota księga...* – R. 16. – S. 304. 3. Люба Радзимінський роком одруження упевнено називав 1695-й (Там само).

¹⁸ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 1, 100; спр. 110, арк. 1; спр. 105, ч. 10, арк. 451-451 зв.; Urządnicy województw kijowskiego i czernichowskiego XV – XVIII wieku. Spisy / E. Janas, W. Klaczewski. – Kórnik, 2002. – S. 315.

¹⁹ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 113.

²⁰ Там само, арк. 2, 113, 170; Uruski S. Włodarski A. Rodzina. – T. 15. – S. 139.

²¹ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 49, 99-107 зв.

²² Urządnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku. – S. 148.

²³ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 81-81 зв.

²⁴ Там само, арк. 174 зв.

²⁵ Там само, спр. 105, ч. 10, арк. 451-451 зв.

²⁶ Там само, спр. 105, ч. 10, арк. 451-451 зв.; спр. 108, арк. 1, 100; спр. 110, арк. 1.

Ймовірно, 1731 р. отримав від короля уряд димитрівського старости²⁷.

Одружився, вірогідно 1730 р., з Йоанною із Гулевичів-Дрозденських²⁸. 9 січня 1731 р. у Луцькому гроді подружжя заявило про взаємне право на довічне володіння маєтками²⁹. У них народилися діти: Арнольф-Амброжи, майбутній чернігівський підчаший, королівський підкоморій, *Филип-Якуб* (див.), що стане терлешинським старостою та волинським чашником, Феліціан, Антоніна, Теофіла та Феліціанна³⁰.

За поділом батьківських і материнських маєтків 16 лютого 1729 р. отримав Галичани і частину Пулган у Луцькому повіті Волинського воєводства³¹.

Помер між 2 червня і 1 жовтня 1753 р.³² Його вдова вдруге вийшла заміж за Францішка Радзимінського, овруцького скарбника, а згодом венденського хорунжого³³.

Филип – Якуб Радзимінський (*прадід*). Син *Юзефа-Адама Радзимінського* (див.) і Йоанни з Гулевичів. Народився 28 квітня 1742 р. Охрещений у берестецькому костьолі 17 травня того самого року³⁴.

На початку 1770-х чомусь згадується як димитрівський староста³⁵. 6 червня 1774 р. отримав королівський привілей на терлешинське староство³⁶, хоча як цей староста згадується ще 9 червня 1773 р.³⁷ 30 жовтня 1787 р. став волинським чашником³⁸.

²⁷ Там само, спр. 109, арк. 26, 30.

²⁸ Там само, арк. 26 зв, 30-30 зв.

²⁹ Там само, арк. 34-35.

³⁰ Там само, спр. 105, ч. 11, арк. 45; спр. 109, арк. 359, 362, 366; спр. 110, ч. 1, арк. 1; *Urządnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku.* – S. 178; *Urządnicy województw kijowskiego i czernihowskiego...* – S. 315; *Uruski S. Włodarski A. Rodzina.* – T. 15. – S. 139.

³¹ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 108, арк. 100-100 зв.; спр. 109, арк. 18 зв.-19.

³² Там само, спр. 109, арк. 247-247 зв., 251-251 зв.

³³ Там само, арк. 260-261, 264.

³⁴ Там само, спр. 110, ч. 1, арк. 1.

³⁵ Там само, арк. 104.

³⁶ Там само, арк. 169.

³⁷ Там само, арк. 160 зв.

³⁸ *Urządnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku.* – S. 133; ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 110, ч. 1, арк. 1 зв., 5 зв.; ч. 2, арк. 57.

11 травня 1792 р. отримав орден св. Станіслава³⁹. Обіймав ранг поручника кавалерії королівських військ (з 30 вересня 1773 р. по 8 серпня 1780 р.)⁴⁰. Згадується як полковник національної кавалерії королівських військ (1777, 1781)⁴¹.

Одружився з Пауліною із Прушинських⁴². Шлюбна угода між Филипом Радзимінським і батьками нареченої була укладена 17 березня 1777 р. у Семенові⁴³. 3 травня 1777 р. у Кременецькому гроді подружжя заявило про взаємне право на довічне володіння маєтками⁴⁴. У них народилися діти: *Годфрід-Юзеф-Ян з Дуклі* (див.), майбутній заславський повітовий хорунжий, Вінцентій-Бонавентура, Ян Непомук-Януарій⁴⁵, а також доньки⁴⁶.

Згідно з поділом родинних Галичан у листопаді 1777 р. між рідними братами, отримав частинку цього маєтку⁴⁷. Одразу після того, 22 листопада 1777 р. набув від рідного брата Арнольфа належну йому частку Галичан⁴⁸. Володів частинами Морозович і Волиці⁴⁹. Деякий час з руки княгині Францішки-Вікторії Яблоновської тримав в оренді Теофільпольський ключ у Кременецькому повіті⁵⁰. У Францішка та Гелени Грохольських орендував Оздютицький ключ у Володимирському повіті⁵¹. Від князя Героніма Сангушка з 1781 р. тримав сс. Завадинці і Гнійничку Малу у Кременецькому повіті, а з 1786 р. – ще й Покушівку, певне, в Луцькому повіті⁵². В 1792 р. фігурує як поміщик, посесор сіл Завадинці, Покушівка і Гнійничка⁵³.

³⁹ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 110, ч. 1, арк. 1 зв.; ч. 2, арк. 107.

⁴⁰ Там само, спр. 110, ч. 1, арк. 1, 344.

⁴¹ Там само, арк. 1, 377.

⁴² Там само, арк. 1 зв.

⁴³ Там само, арк. 262.

⁴⁴ Там само, арк. 203.

⁴⁵ Там само, арк. 1, 3.

⁴⁶ Там само, арк. 226; *Uruski S. Włodarski A. Rodzina.* – Т. 15. – S. 139.

⁴⁷ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 110, ч. 1, арк. 213-221.

⁴⁸ Там само, арк. 224-227.

⁴⁹ Там само, арк. 1 зв., 5 зв., 35; ч. 2, арк. 206.

⁵⁰ Там само, спр. 110, ч. 1, арк. 264-265.

⁵¹ Там само, арк. 275-276 зв.

⁵² Там само, арк. 471; ч. 2, арк. 191 зв.

⁵³ Там само, спр. 110, ч. 2, арк. 112-113.

15 травня 1797 р., після смерті Филипа Радзимінського, Завадинці, Гнійничка Мала та Покущівка перейшли в користування Пауліни Радзимінської та її спадкоємців⁵⁴.

Помер 4 квітня 1797 р. у м. Славуті. Похований в м. Ізяславі у костьолі св. Юзефа⁵⁵. Його дружина залишила цей світ чи наприкінці 1820-го, чи в перший день 1821 р.⁵⁶

Годфрид – Юзеф – Ян з Дуклі Радзимінський (дід). Син *Филипа-Якуба Радзимінського* (див.) і Пауліни з Прушинських. Народився 14 січня 1778 р. Охрещений 19 березня того ж року в Ляховецькому костьолі⁵⁷.

Побрався з Феліціанною Мікошевською, яка була приблизно на чотири роки молодшою від нього. Шлюб призначили на 31 серпня 1810 р.⁵⁸ 3 жовтня 1812 р. подружжя в Заславському повітовому суді заявило про взаємне право на довічне володіння маєтками⁵⁹. У них народилися діти: *Влодзімеж-Едуард* (див.)⁶⁰, Розалія (бл. 1811 р.) і Юліанна (бл. 1815 р.)⁶¹ (за іншим джерелом – (ще?) Гонората⁶²).

У 1814 р. Годфрида обрали Заславським повітовим хорунжим. Він обіймав цю гідність протягом кількох років⁶³.

З руки князя Януша Сангушка деякий тримав у заставі сс. Більчинку, Лопушне та Іванівку, належні до Заславського князівства⁶⁴. Від князя Героніма Сангушка теж правом застави користувався Сенютками у Білогородському ключі Заславського князівства⁶⁵. В Сенютках Годфрид і мешкав на 1816 р.⁶⁶

⁵⁴ Там само, арк. 191-191 зв.

⁵⁵ Там само, арк. 188.

⁵⁶ Там само, арк. 336-337.

⁵⁷ Там само, спр. 154, арк. 1, 3.

⁵⁸ Там само, спр. 99, арк. 124; спр. 154, арк. 52, 80.

⁵⁹ Там само, спр. 154, арк. 69-71 зв.

⁶⁰ Список дворян Вольнской губернии. – Житомир, 1906. – С. 122.

⁶¹ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 154, арк. 80; *Uruski S. Włodarski A. Rodzina.* – Т. 15. – S. 139.

⁶² Список дворян Вольнской губернии. – С. 122.

⁶³ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 154, арк. 80, 83, 110.

⁶⁴ Там само, арк. 36-38 зв.

⁶⁵ Там само, арк. 44-48 зв.

⁶⁶ Там само, арк. 80.

За домовленістю від 18 грудня 1816 р. розпочав процес набуття від Анни Сапіги с. Шимковець у Ляховецькому ключі Острозького повіту⁶⁷. Правне ув'язання у цей масток відбулось 11 жовтня 1819 р.⁶⁸

Попрошався з життям 13 квітня 1836 р. у Шимківцях⁶⁹.

28 вересня 1844 р. Годфриду-Юзефу-Янові, його синові Влодзімежу-Едуарду (й онукам від останнього – Ярославу-Филипу-Рудольфу, Зигмунду-Феліксу-Францішку) та донькам Розі й Гонораті було офіційно підтверджено їх родовите походження⁷⁰.

Влодзімеж – Едуард Радзимінський (*батько*), син *Годфрида-Юзефа-Яна з Дуклі Радзимінського* (див.) та Пауліни з *Прушинських*. Народився, ймовірно, у 1813 р.⁷¹

13 червня 1841 р. в Базалійському костьолі взяв шлюб із Юліанною Потриковською⁷². У них народилися діти: Ярослав-Филип-Рудольф (17 квітня 1842 р. – 29 березня 1844 р.)⁷³ і Зигмунд-Фелікс-Францішек⁷⁴.

Помер із сухот 8 січня 1844 р. у Шимківцях⁷⁵. Після смерті чоловіка Юліанна 10 січня 1850 р. вийшла заміж вдруге – за Зигмунда Малаховського⁷⁶. Вона залишила цей світ 23 липня 1871 р. у Шимківцях⁷⁷.

28 вересня 1844 р. Влодзімежу-Едуарду та його дітям Ярославу-Филипу-Рудольфу й Зигмунду-Феліксу-Францішку було офіційно підтверджено їх родовите походження⁷⁸.

⁶⁷ Там само, арк. 86-87 зв. і далі.

⁶⁸ Там само, арк. 118-118 зв.

⁶⁹ Там само, арк. 241. Див. також: Електронний ресурс. Режим доступу: [http://wolyn-metryki.pl/Wolyn/index.php?nazw_szuk=Radzimi%F1ski&miej_szuk=\[Відвідано: 13.10.2020\]](http://wolyn-metryki.pl/Wolyn/index.php?nazw_szuk=Radzimi%F1ski&miej_szuk=[Відвідано: 13.10.2020])

⁷⁰ Список дворян Волынской губернии. – С. 122.

⁷¹ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 154, арк. 80.

⁷² Там само, спр. 99, арк. 26-26 зв.

⁷³ AGAD w Warszawie, zesp. 436, sygn. 881, k. 117; sygn. 883, k. 105.

⁷⁴ Ibidem, sygn. 882, k. 86 v.

⁷⁵ Ibidem, sygn. 883, k. 103.

⁷⁶ ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 91, спр. 99, арк. 27-27 зв.

⁷⁷ Там само, арк. 31-31 зв.

⁷⁸ Список дворян Волынской губернии. – С. 122.

Природньо, що представлена тут генеалогічна інформація не є вичерпною. Дослідження численної документальної спадщини цього відомого в Речі Посполитій роду дозволить поглибити й навіть, можливо, уточнити деякі деталі. Сподіваємося, розвідка стане у пригоді тому, хто зважиться підготувати монографічне дослідження про Радзимінських гербу Любич, або хоча б укласти детальне генеалогічне дерево цієї фамілії.